

Elena Pranckėnaitė

Visų Šventųjų gatvė 7 – Pylimo gatvė 54

2016 m. atlikti detalieji tyrimai Vilniuje, sklype Visų Šventųjų g. 7 / Pylimo g. 54. Sklypas yra gynybine siena apjuosto senamiesčio PV dalyje, 53 kvartale. Jis suformuotas XVII a. viduryje iš 3 mažesnių gotikinių posesijų, buvusių tarp XVI a. pradžioje statytos miesto gynybinės sienos ir Visų Šventųjų gatvės. Šis sklypas ribojasi su Karmelitų vienuolynu. Tirta teritorija yra Pšezdeckių rūmų (UK 10631) vidiniame kieme. Rūmus sudaro R pastatas (Visų Šventųjų g. 7) ir V pastatas (Pylimo g. 54). Pirmoji rašytinė žinia Lietuvos Metrikoje apie mūrinį pastatą šioje posesijoje liudija jį buvus XVII a. pradžioje,

1 pav. Pastato kieme fiksuoti grindinio fragmentai iš PR. E. Pranckėnaitės nuotr.

Fig. 1. Paving fragments recorded in the building's courtyard, as seen from the SE.

tačiau mūrinis namas čia galėjo stovėti ir XVI a. 1663 m. mūrinis namas priklausė magistrato suolininkui Simonui Novomiejskiui. Nurodoma, kad namas yra apgriautas. 1714 m. jis parduotas LDK maršalkai Aleksandriui Sapiegai, vėliau jį paveldėjo grafienė Antonina del Valdštejn-Arnau-Sapiegienė. 1728 m. namą iš A. Sapiegienės nusipirko Livonijos kapelionas Aleksandras Pšezdeckis. Posesijos pastatai sujungti tik XIX a. pradžioje, nugriovus gynybinę miesto sieną.

Sklype Visų Šventųjų g. 7 / Pylimo g. 54 1999 m. A. Vaicekauskas ištyrė 4 šurfus (18,6 m² dydžio plotą), vertingo kultūrinio sluoksnio neaptiko. Teigiama, kad ši posesija formavosi ant kalvos, o vystantis užstatymui kiemas buvo lyginamas (LIIR, f. 1, b. 3351). Artimoje sklypo aplinkoje, prie Visų Šventųjų bažnyčios ir vienuolyno, sklype Visų Šventųjų g. 5 tiriama daugybę metų (1998 m. – T. Poška, 1999 – S. Sarcėvičius, 2000 – R. Žukovskis, 2010 – A. Žvirblys) (LIIR, f. 1, b. 3171; b. 3364; b. 3558; ATL 2010

metais, 2011, p. 439–443). Bazilijonų vienuolyno komplekso teritorijoje 2004–2006 m. tyrinėjo T. Poška (*ATL 2004 metais*, 2006, p. 254; *ATL 2005 metais*, 2006, p. 218–219; *ATL 2006 metais*, 2007, p. 251–253). Skvere tarp Arklių ir Visų Šventųjų gatvių 1979 m. L. Dzikas vykdė žvalgomouosius tyrimus, 2011 m. čia tyrinėjo S. Rutkovskis (*LIIR*, f. 1, b. 711; *ATL 2011 metais*, 2012, p. 511–513). Į ŠV nuo 2016 m. tyrinėtos teritorijos, sklype Pylimo g. 52 L. Girlevičius 2007 m. ištyrė apie 100 m² plotą (*ATL 2007 metais*, 2008, p. 399–402).

2016 m. sklype Pylimo g. 54 / Visų Šventųjų g. 7 penkiomis perkasomis visiškai ištirtas vidinis pastato kiemas, taip pat iškasti 7 šurfai: 5 šurfai, 1x1 m dydžio, tirti rūsioose, 2 šurfai pastato išorėje, Visų Šventųjų ir Pylimo gatvių šaligatvių teritorijoje bei 3 patalpos (vietos, kur rūšiai iki šiol nebuvo įrengti) ir rūsyje esantis išvietės rezervuaras. 2016 m. detaliųjų tyrimų metu sklype ištirtas bendras 382,93 m² dydžio plotas.

Didžioji dalis vidiniame kieme tirtos teritorijos bei šurfų plotas pastato išorėje yra suardyti įrengiant inžinerines trasas. Tyrimų metu nustatyta, kad po XX a. fragmentiškai išlikusiu akmenų grindiniu (1 pav.) yra nestoras (iki 70 cm) kultūrinis sluoksnis, datuojamas nuo XVIII a. Šiame maišytame kultūriniame sluoksnyje surasta ir ankstyvesnių, XVI–XVII a., archeologinių radinių. Sklypo R dalyje, Visų Šventųjų gatvės link sluoksnis storėja iki 1,3 m, jo viršutinėje dalyje ištirtas iki 1 m storio maišytas, perkastas inžinerinių trasų sluoksnis. Perkastos 5 R dalyje ir šurfe 6, iškastame Visų Šventųjų gatvėje, greta R pastato fasado apatinį kultūrinio sluoksnio horizontą sudarė tamsi žemė, kurioje rasta daug smulkios neglazūruotos buitinės keramikos ir gyvulių kaulų. Sluoksnyje beveik nebuvo statybinės keramikos. Dalis puodų buvo puošti XV a. būdinga ornamentika.

Pastato kieme taip pat rasti keli objektai, datuojami panašiu laikotarpiu: centrinėje sklypo dalyje, apie 2,1 m gylio duobėje aptiktas medinio pastato rūsysis (objektas 15) – stačiakampio formos, 1,9x1,6 m dydžio, jo sienos buvo sutvirtintos medinėmis lentomis, o dugnas išgrįstas akmenimis (2 pav.). Greta jo rastos dvi ūkinės duobės (objektai 11 ir 12), kuriose rasta neglazūruotų puodų, puoštų bangele ir įspaudėliais, šukių bei objektas 3 – XVI a. datuojama duobė

2 pav. Rūsio grindinio fragmentas iš PR.
E. Pranckėnaitės nuotr.

Fig. 2. A basement paving fragment, as seen from the SE.

3 pav. Duobės (objektas 3) pjūvis.
E. Pranckėnaitės nuotr.

Fig. 3. The section of a pit (feature 3).

0 — 5 cm

0 — 1 cm

4 pav. XV–XVI a. strėlės antgalis (objektas 3).
E. Pranckėnaitės nuotr.

Fig. 4. A 15th–16th-century arrowhead
(from feature 3).

5 pav. Juodosios keramikos dubuo (objektas 3).
E. Pranckėnaitės nuotr.

Fig. 5. A blackware bowl (from feature 3).

teritorijoje dominavo medinis užstatymas. Pirmieji mūriniai pastatai sklype atsirado XV a. pabaigoje ar XVI a. Perkasoje 3 atkasti iš stambių akmenų padarytų pamatų likučiai, ant kurių stovėjo mūrinis pastatėlis be rūšio. Vėliau jo vietoje pastatytas kitas mūrinis pastatas su rūšiu. Jo pamatų tranšėjoje (perkasa 7) rasti renesansiniai kokliai leidžia šį rūšį datuoti XVI a. pabaiga. Kito gotikinio pastato rūšio išorinė siena atkasta perkasoje 5.

Tikėtina, kad sklype, išsidėsčiusiame vidinėje Vilniaus gynybinės sienos pusėje, įrengtame ant aukštesnės smėlio kalvos, intensyvi veikla nebuvo vykdoma, taip pat ankstyvesnis kultūrinis sluoksnis (užstatymas stebimas nuo XVI a.) buvo niveliuojamas (nukasamas) pastatą rekonstruojant, perstatant. Sklypas yra buvusios smėlėtos kalvos šlaite, nuolaidėjančiame R kryptimi, todėl kultūrinis sluoksnis akumuliuosisi netolygiai.

XVI a. buvo pastatyta miesto gynybinė siena, kurios pamatų likučiai yra po dabartinio pastato V fasadu: PV pastato kampe tirtoje patalpoje (3,3 m ilgio, iki 1,1 m aukščio), jau įrengtame rūsyje centrinėje V pastato korpuso dalyje (1,1 m ilgio, 0,8 m aukščio) bei Pylimo gatvėje šalia pastato tirtame šurfe (1,5 m ilgio, 0,7 m aukščio). Šurfe fiksuota gynybinės sienos išorinė dalis. Nustatyta, kad šioje teritorijoje sienos storis siekė 1,5 m. Vilniaus gynybinės sienos atkarpos sklype stipriai apardytos, jas kerta inžinerinės trasos. Sieną netvarkingai mūryta iš dviejų eilių įvairaus dydžio akmenų, su nedideliu kiekiu plytų, tarpusavyje surištų kalkių skiediniu. Žinoma, kad tarp gynybinės sienos ir pastatų buvo paliekamas maždaug 6–7 m pločio neužstatytas tarpas. Šiame tarpe dviejose duobėse (perkasa 6) buvo užkasti kritę galvijai – rasti 3 pilni karvių skeletai. Kitoje vietoje (perkasa 8) atkastas šulinys, kuris, remiantis rastu XVIII a. inventoriumi, buvo už-

6 pav. Rūsyje tirtas latrinos rezervuaras iš ŠR.
E. Pranckėnaitės nuotr.

Fig. 6. The latrine reservoir excavated in the basement,
as seen from the NE.

(3 pav.), kurios viršutinėje dalyje surastas sidabrinis Aleksandro (1495–1503) pusgrašis, strėlės antgalis (4 pav.), juodosios keramikos dubuo (5 pav.). Apibendrinant galima teigti, kad ankstyviausiu miesto gyvavimo laikotarpiu šioje

0 3 cm

7 pav. Latrinoje rasta XVI a. pabaigos – XVII a. I pusės buitinė keramika. E. Prancėnaitės nuotr.

Fig. 7. Late 16th–first half of the 17th-century household pottery found in the latrine.

0 5 cm

8 pav. Latrinoje rasta XVI a. pabaigos – XVII a. I pusės buitinė keramika. E. Prancėnaitės nuotr.

Fig. 8. Late 16th–first half of the 17th-century household pottery found in the latrine.

0 5 cm

9 pav. Latrinoje rasta XVI a. pabaigos – XVII a. I pusės buitinė keramika. E. Prancėnaitės nuotr.

Fig. 9. Late 16th–first half of the 17th-century household pottery found in the latrine.

0 5 cm

10 pav. Latrinoje rasta XVI a. pabaigos – XVII a. I pusės buitinė keramika. E. Prancėnaitės nuotr.

Fig. 10. Late 16th–first half of the 17th-century household pottery found in the latrine.

verstas šiukšlėmis. Šulinyje rasta ir XVII a. būdingų koklių, puoštų tęstiniu ornamentu, Jono Kazimiero Vazos varinis šilingas. Šiose patalpose šalia gynybinės sienos fiksuotas maišytas (perkastas) XVIII–XIX a. datuojamas kultūrinis sluoksnis su nedideliu kiekiu šio laikotarpio radinių.

Po pastato korpusais įvairiais laikotarpiais įrengtuose rūsiuose buvo ištirti penki šurfai – po betoninėmis rūsiu grindimis fiksuotas ištinis molio sluoksnis, kultūrinio sluoksnio ar vertingų archeologinių radinių neaptikta. Po pastatų korpusais esančiuose rūsiuose kultūriniai sluoksniai arba nesusidarė, arba buvo

sunaikinti anksčiau įrengiant rūsiuose patalpas.

XVIII a. sklypas kartu su pastatais iš miestiečių ir vienuolių perėjo didikų nuosavybėn. Jie ėmėsi didelių perstatymų. Pastato P korpuse, V jo dalyje buvo įrengta latrina, kurios 2,4x2,1 m dydžio, 3,2 m gylio rezervuaras buvo sumūrytas iš plytų ir akmenų, iš vidaus tinkuotas (6 pav.). Jame surinkta nemaža nebloginai išlikusių radinių kolekcija, reprezentuojanti XVI a. pabaigą – XVII a. I pusę. Aptikta buitinės keramikos indų (puodinių, ąsočių) (7–10 pav.), stiklo butelių, langų stiklų, stiklinių stalo indų. Latrinos duobė buvo užpilta XIX a. gruntu, kuriame pasitaikė ir senesniais laikotarpiais datuojamų koklių ir buitinės keramikos.

XIX a. pradžioje gynybinė siena nugriauta, jos vietoje pastatytas korpusas, galutinai sujungiantis visus posesijos pastatus. Šio laikotarpio perkasiuose rasta keletas monetų, taip pat importinės keramikos fragmentų.

Visų Šventųjų St. 7–Pylimo St. 54

In 2016, a total of 382.93 m² were excavated on the plot at Pylimo St. 54/Visų Šventųjų St. 7 in Vilnius (Figs. 1, 2). It is likely that no intense activities occurred on the plot, which is on the interior side of the Vilnius defensive wall and that the earlier cultural layer (development having been traced back to the 16th century) has been levelled (bulldozed) during the building's reconstruction and conversion work. The plot is on the side of a former sandy hill and sloped gently to the E; as a consequence the cultural layer accumulated unevenly. During the earliest period wooden structures predominated in this area (Figs. 3–5). The first masonry buildings appeared on the plot in the late 15th or 16th century. The city's defensive wall, the remnants of the foundation of which lie under the W façade of the present-day build-

ing, was erected in the 16th century. An early 18th-century latrine reservoir was excavated in the basement and late 16th–first half of the 17th-century finds were discovered in it (Figs. 6–10).

Justinas Račas

Subačiaus ir Aušros Vartų gatvių sankryža

2016 m. rudenį Vilniaus senamiestyje (UK 16073), Subačiaus ir Aušros Vartų gatvių sankryžoje esančioje aikštelėje buvo atlikti žvalgomieji tyrimai, ištirtas 47,25 m² plotas. Tyrimų metu surinkti archeologiniai radiniai perduoti saugoti į LNM.

Iš istorinių šaltinių yra žinoma, jog iki 1945 m. šioje vietoje stovėjo pastatas, kuris po gaisro buvo nugriautas ir jo vietoje įrengta automobilių stovėjimo aikštelė. 1996 m. šioje vietoje tiesiant šiluminę trasą archeologinius tyrimus vykdė Gediminas Gendrenas. Jis aptiko XVI–XIX a. mūrų liekanų ir XVI–XX a. kultūrinius sluoksnius (*LIIR*, f. 1, b. 3020).

2016 m. ištirtas vienas šurfas aikštelės Š dalyje ir perkasa aikštelės R dalyje. **Šurfe 1** 50 cm gylyje (H_{abs} 118,70 m) nuo dabartinio paviršiaus aptikti iki 1,2 m pločio mūrai. Gilintasi tik šurfo kampuose, kur nebuvo mūrų, kurie įgilinti iki 1,5–2 m gylio (H_{abs} 117,85–117,25 m) nuo žemės paviršiaus. Šurfo PV dalyje aptiktos Š–P orientuotos sienos dalis yra išorinė siena su pamatais, siekiančiais 2,8 m gylį nuo dabartinio žemės paviršiaus. Iš tyrimų šurfo vietoje galima teigti, jog aptiktos dvi susikertančios sugriuvusio pastato sienos, taip pat dviejų rūsių liekanos (1 pav.).

Perkasoje 2 taip pat nuo 50 cm gylio (H_{abs} 119,35 m) aptikti mūrai, o R dalyje buvo šiluminės trasos vieta, kurią tiesiant tyrimus vykdė